

ОБРАЗОВАТЕЛНИЯТ ПРОЦЕС ПО СЧЕТОВОДЕН БИЗНЕС АНАЛИЗ В УСЛОВИЯ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ

доц. д-р Марко Тимчев

Университет за национално и световно стопанство

Abstract: *The report proposes approaches, models and methods for improving the research and teaching work on business accounting analysis of the enterprise. There is a need to improve the curriculum and teaching methods in the educational process. Possibilities for using active and interactive teaching methods in conditions of digitalization of the educational process are explored.*

Key words: *accounting business analysis, training, interactive methods, digitalization, business games*

JEL Code: *A 20*

Счетоводният бизнес анализ (СБА) е специализирана бизнес функция, методология и наука. СБА е вътрешноприсъщ на основните бизнес функции: бюджетиране, отчитане, контрол и регулиране. Наукометричната рамка на СБА се базира на параметрите: предмет, обект и метод.

Предмет на СБА на предприятието са микроикономическите, финансовите, счетоводните и вътрешните бизнес процеси, свързани с движението и трансформациите на капитала във фазите на маркетинговата, инвестиционната, оперативната, търговската и финансовата дейност на предприятието. Обект на СБА са активите, капитала, параметрите на финансово-стопанската дейност и производствения потенциал на предприятието. Методът на СБА, от епистемологична и наукометрична гледна точка, представлява система от способности, позиционирана между предмета и обекта.

Динамичната и стохастична пазарна среда предполага интегриране между видовете и ключовите подсистеми на СБА – предварителен, оперативен, текущ, ретроспективен и ситуационен. Видовете счетоводен бизнес анализ трябва да се интегрират в хоризонтален, вертикален, интегрален и в концентричен аспект (Фиг.1). Методиката на СБА е ориентирана към мониторинг на пазарните позиции, оперативната дейност, финансовата дейност, финансовата стабилност и ефективността.

Необходимо е интегриране между видовете и подсистемите на СБА в единна методическа система. Научният метод на СБА се базира на философските и гносеологични принципи – анализ, синтез, индукция и дедукция.

Образователните потребности на обществото в сложна, динамична и стохастична среда предполагат усъвършенстване на образователния процес по счетоводен бизнес анализ и счетоводните дисциплини във ВУЗ. Според потребностите и изискванията на бизнеса, финансовите институции и международните одиторски компании управленския счетоводител и финансовия одитор следва да притежават ред специфични умения и комплекс от професионални качества.

Според Международната федерация на счетоводителите (IFAC/2013), управленският счетоводител, одитор, респ. финансовия директор (CFO) следва да притежава определени качества [5], [6], [8]:

1. Да бъде водеща фигура, ефективен мениджър и определящ член на член на ръководството на предприятието (бизнес организацията).
2. Да съвместява и балансира отговорности по управление на собствеността (отговорности лични, колективни и в рамките на бизнес партньорство).
3. Да бъде насочваща, консесусна и обединяваща фигура в предприятието.
4. Да има водеща роля при осъществяване на финансови, и счетоводни и аналитически функции.
5. Да генерира, подпомага и развива професионализма в предприятието.

Според международната организация на счетоводителите IFAC, основните функции на управленските счетоводители са свързани със създаване, управление и представяне на корпоративна стойност (IFAC/ 2011). Функциите на управленския счетоводител предполагат ред умения:

- Да създава стойност (creating value) – чрез анализ при разработване и участие във фирмените стратегии.
- Да подпомага и стимулира процесите по създаване на стойност (enabling value) – чрез счетоводно-информационно осигуряване и счетоводен анализ при мотивиране и вземане на управленски решения.
- Да опазва и стойността (preserving value) – посредством счетоводен анализ на активите и пасивите и риска за целите на одита и вътрешен контрол.
- Да отчита създаването на стойност (reporting value) – посредством уместно счетоводно отчитане, вътрешни доклади, външни доклади и счетоводен анализ.

Според американския институт на сертифицираните счетоводители (AICPA), ключовите компетенции на управленския счетоводител, одитор и финансов анализатор в динамична пазарна среда са посочени в публикувания през 2011 г. Документ – „CPA Horizons 2025” (AICPA, 2011). Основните компетенции са следните [5], [6], [8]:

- Комуникационни умения;
- Ръководни и лидерски умения;
- Критично мислене, способност за анализ и решаване на проблеми;
- Способност за прогнозиране и решаване на нововъзникващи проблеми;
- Потенциал за интеграция и сътрудничество.

Формирането на основните професионални компетентности и качества на управленския счетоводител, анализатор и независим одитор е свързано с придобиване на специални знания по счетоводен бизнес анализ във ВУЗ.

Обучението по СБА в икономическите ВУЗ е сложен и отговорен процес. Съществуват два ключови подхода на преподаване – традиционен подход, при което активна роля има преподавателят, и съвременен подход, при който активната роля играе студента.

Съвременният подход към обучението по СБА във ВУЗ предполага използване на интерактивните и иновационни методи на преподаване посредством перманентен контакт между преподавателя и аудиторията.

Традиционният и интерактивният подходи имат своите предимства и недостатъци, но предимствата на новите технологии и активните методи са по-големи.

Към традиционните методи на обучение по СБА могат да се отнесат:

1. Лекция – монолог и презентация на преподавателя;
2. Лекция – диалогична беседа със студентите;

**Съвременни управленски практики XI – БСУ, 2021
ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ В ДЕСЕТИЛЕТИЕТО
НА СВЪРЗАНОСТТА И АВТОМАТИЗАЦИЯТА**

3. Лекция – консултация;
4. Лекция – по избрани теми и по определени въпроси.

Семинарните занимания по СБА при традиционния подход имат за цел упражнене, осмисляне и затвърждаване на изучавания материал.

Предимствата на методите от традиционния подход се състоят в това, че преподавателят може да предостави голям обем учебна информация, а студентът сравнително лесно възприема учебния материал.

Недостатъците на традиционния подход се изразяват в това, че студентът често остава пасивен и няма мотивация за творчески подход.

Слабостите на традиционния подход на обучение по СБА се преодоляват в значителна степен при преход към интерактивни методи на обучение. Необходим е преход от традиционен към интерактивен образователен модел в обучението по счетоводен бизнес анализ (Вж.Таблица 1).

**Преход от традиционен към интерактивен образователен модел по
Счетоводен бизнес анализ на предприятието**

Таблица 1

Традиционен образователен модел	Интерактивен образователен модел
Усвояване на информация	Осъзната необходимост от информация
Идентификация и решаване на проблеми в статична обкръжаваща среда	Идентификация и решаване на проблеми в неопределена и динамична обкръжаваща среда
Прилагане на знания към специфични случаи и ситуации	Адаптиране към информационните ресурси. Трансформиране на информацията в приложим ресурс
Базиран на взаимодействие „преподавател – обучаем“	Базиран на взаимодействие „обучаем – обучаем – преподавател“ – (работа в екип)
Преподавателят оценява индивидуално и подsigурява обратна връзка	Преподавателят и обучаемите съвместно атестираат, оценяват и осигуряват обратна връзка

Интерактивните методи, които могат да се използват в научно-преподавателската работа и обучението по СБА, са следните:

1. Проблемна лекция;
2. Лекция визуализация;
3. Лекция с предварително планирани грешки;
4. Лекция с разбор на конкретна ситуация;
5. Контекстно обучение с ролеви игри, имитации, делови ситуации;
6. Метод на групови решения;
7. Проект-базирано обучение;
8. Проблемни творческите задания;
9. Анализ на проблемни ситуации в малки групи;
10. Проблемно ориентиран брейнсторминг (мозъчен шурм);
11. Интерактивна лекция с видео и аудио материали;

12. Творческа дискусия;
13. Анализ и решение на казуси;
14. Анализ на проблемни ситуации и ситуационно моделиране;
15. Имитационно моделиране.

Проблемната лекция-беседа е основен интерактивен метод за обучение по СБА. При проблемната лекция могат да бъдат използвани опит и базови умения на студентите, придобити от обучението по финансово счетоводство, управленско счетоводство, математика и икономическа статистика. Лекцията-беседа има потенциал за максимална визуализация и стимулиране на груповото участие на студентите. В рамките на лекцията-беседа може да бъде направен анализ на конкретна бизнес ситуация с конкретни счетоводни модели и казуси. В образователната среда на интерактивната лекция-беседа може да се стимулират умения за работа в екип във връзка с решаване на проблемни казуси и бизнес ситуации. Лекциите и семинарните занятия по СБА могат да се реализират нетрадиционно в комбинация с визуализация, планирани грешки, имитационни модели, делови игри, ситуационно моделиране и др.

Прилагането на нови и иновативни методи на обучение по СБА е възможно посредством дигитализация и прилагане на информационни технологии – онлайн обучение с виртуална класна стая.

Добри резултати в обучението по СБА се постигат с разделяне на студентите на ролеви групи, имитиращи управленски екипи на различни равнища в предприятието. В рамките на деловата игра се определят лидери и супервайзори. Творческите екипи могат да се поставят в режим на променящи се пазарни и вътрешни ситуации, които да бъдат анализирани посредством методи за ситуационен анализ.

Работата със студентите трябва да осигурява възможности за оценка и самооценка. Лидерът в деловата игра трябва да се оценява и подбира от преподавателя по интелект, инициативност, увереност според т.нар. „хеликоптерни качества ” (способност за нестандартно „издигане” над ситуацията).

Информационните технологии (ИТ) в обучението по СБА дават положително отражение върху мотивацията и ангажираността на студентите. По време на упражненията и семинарите, студентите, прилагащи ИТ могат взаимно се подпомагат по пътя към обща цел. Това се постига посредством реализацията на следните задачи:

1. Използването на информационни технологии в обучението по СБА трябва да надхвърли традиционните рамки на работата с рутинни счетоводни програми от типа електронни таблици. Възможно е използване на пакета от приложения „Бизнес анализ на „MS EXCEL”.

2. Преподаватели и студенти трябва да работят в диалогов режим не само с електронни таблици но и със специализиран софтуер, модули и специфични приложения, даващи възможност за решаването на широк кръг от задачи по СБА – анализ на финансовото състояние, анализ на финансовата стабилност и риска, анализ на зависимостта „Разходи – обем – печалба“ и др.

3. Възлагането на работа в екип, както и на курсови работи трябва да става в условията на диалогов софтуерен режим на работа между студенти и преподаватели. Важно е използването на специализиран софтуер по СБА анализ при дистанционната форма на обучение, както и в курса на ОКС „Магистър“.

4. При дистанционната форма на обучение трябва да се залага на казуси, делови игри, ситуации, имитационно моделиране. Всички тези методи и форми на работа при дистанционното обучение предполагат дигитализация.

Съвременни управленски практики XI - БСУ, 2021
ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ В ДЕСЕТИЛЕТИЕТО
НА СВЪРЗАНОСТТА И АВТОМАТИЗАЦИЯТА

5. Мултимедийното обучение е подходящо при подготовката на студенти по счетоводен бизнес анализ. Мултимедийното представяне стимулира аналитично мислене с делови ситуации, казуси и компютърни симулации.

6. Интерактивното обучение по СБА дава възможност за усъвършенстване на образователния процес в следните насоки:

- Илюстриране на различни сценарии на пазарно позициониране и поведение на предприятията в условия на рискова бизнес среда;
- Визуализиране на ситуационни модели и схеми, моделиране на функционални зависимости и факторни системи.
- Многовариантно представяне на информационните източници и на финансовия отчет на предприятието;
- Интерактивното обучение по СБА позволява онлайн представяне на учебното съдържание, тестване на степента на усвояване и консултации с преподавателя – дистанционно, посредством видео и конферентна връзка.

Проблемното обучение, активните и интерактивните методи в образователния процес по Счетоводен бизнес анализ и счетоводните дисциплини създават добри възможности за стимулиране на творческото мислене и умения в студентите. Студентите придобиват професионални компетенции, умения и навици за самостоятелна работа, работа в екип и творчески изяви, в съответствие с изискванията и потребностите на бизнес организациите, одиторските предприятия и финансовите институции – главните потребители на счетоводни кадри с висша квалификация.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Лисабонска стратегия, 2000, Болоня, Италия, ДВ, бр. 64/02.07.2002 г.
2. Зарукина, Е., Н. А. Логинова, М., Активные методы обучения: рекомендации по разработке и применению, Учебно-методическое пособие, Санкт-Петербург 2010 г.
3. Стийл, Дж., Мередит, К., Темпъл, Ч. Модел за критическо мислене в рамките на учебната програма. Кн. 1-8. София, 2003.
4. Тимчев, М., Финансово-стопански анализ – наука и образователен процес, МНК „Управление и устойчиво развитие“, ЛТУ, София, 2021 г.
5. Филипова, Д. Георгиева, Б. Николова, Р.Петрова, И. Христов, Проблеми и перспективи пред счетоводното образование, „Образование и обучение“, ИДЕС, гр. София, 13 юни 2017 г.
6. „*The role and expectations of a CFO: A global debate of preparing accountants for financial leadership*” (IFAC, 2013)
7. Apostolou, B. A., Watson, S. F. Hassell, J. M. and Webber, S. A. (2001) Accounting education literature review (1997-1999), Journal of Accounting Education, Vol. 19 No 1, pp. 1–61.
8. „*The role and expectations of a CFO: A global debate of preparing accountants for financial leadership*” (IFAC, 2013)